

השיעור השבועי

גליון מס' 553

הרב המקריא: הר"ר א' שבתאי לוי שליט"א
ראש מוסדות "הליכות משה" ב"ב

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי"כ היזמים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מנן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
21:19	20:22	19:31	תל אביב
21:16	20:21	19:30	חיפה
21:20	20:24	19:34	באר שבע
21:16	20:21	19:30	

מטות מסעי | כ"ו תמוז תשפ"ו

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

חינוך קטן בדבר השנוי במחלוקת

אם מותר לומר לקטן לערות מים חמים על תבשיל שמצטמק, לחמם מרק פושר על הפלאטה. אם מותר להאכיל קטן בשר כשר. אם תירוץ ראשון שבבית יוסף הוא עיקר או השני. קטן בהמתנת שש שעות בין בשר לחלב. ביסוס למבטא הספרדי. הנאה ממעשה שבת בדבר השנוי במחלוקת. כלי שני אינו מבשל. פתיחת בקבוקים וקופסאות שימורים. חיתוך סלט דק דק.

שמון הראוי לחנכו שיעשה כדעת מרן, מכל מקום מעיקר הדין יכול לעשות כדעה המקילה, כי אם יש גדולים שמקילין, לא יתכן שנחמיר על קטן.

המין שמצטמק

ג. דוגמא, בענין עירוי מים רותחים לתוך תבשיל שמצטמק, שלדעת מרן השלחן ערוך (סימן רנג ס"ד) - על פי רבינו יונה (באגרת התשובה יום ה' כלל א סימן ג) - הדבר אסור, כי באוויר המים יורדים דרגה ונעשים בגדר עירוי מכלי ראשון, וצריכים לחוש למאן דאמר בירושלמי (פ"ג דשבת ה"ה) שעירוי ככלי שני, וכשמגיעים לתבשיל חוזרים בחזרה ונעשים כמו כלי ראשון ומתבשלים. ואף שרוב התבשיל יבש, לא הולכים אחר הרוב, כי בדרך כלל ברוב יבש לא איכפת לו מהמיעוט רוטב, אבל כאן ניחא ליה במים הללו שמצילים את התבשיל. ועל כל פנים אנחנו קיבלנו הוראות מרן. אבל הר"ן (שבת מ: ומ"ח.) חלק על רבינו יונה, והרמ"א (ס"ס רנג, וסי' שי"ח סט"ו) כתב, שכל שלא נצטנן לגמרי מותר. ולדברי האור לציון יכול לקרוא לילד קטן לפני בר מצוה שיערה מים מהמיחם לתבשיל במצטמק.

התורה, וב"ה היו אלפים אלפים, מרן דיבר, ואחר כך כולם באו ואמרו שמרגישים גאווה של תורה, בזכות מרן שעמד בלחצים, "איש אשר רוח בו", וכמו פנחס שקינא לדבר ה'. יהי רצון שהקב"ה ישלח לו הצלחה במעשה ידיו, "ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור" (תהלים סא, ז), זכינו שמרן מנהיג את הדור שלנו, שימשיך להנהיג את הדור עד ביאת גואל צדק ועד ככלל. אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון מעוז ומגדול הרב שבתאי לוי שליט"א, אחיו של הגאון הרב משה לוי זצ"ל, ב"ה גם הוא הולך בדרך של אחיו ומחבר חיבורים יקרים, גדרי המועדים, גדרי השבת, ולפני כשלושים וחמש שנה חיבר גם "וללוי אמר" ב' כרכים, ספר יפה מאוד. מרן הכירו וכיבדו. והוא יום וארגן את העצרת, בן פורת יוסף, היה ציבור גדול מאוד והיה קידוש ה'. אם חסידי גור עושים עצרת, וחסידי ויז'ניץ הולכים ללמוד ליד הכלא, ועושים תהלוכה של רכבים, למה יגרע חלקנו הספרדים, וכי אנחנו בנות צלפחד... הגיע הזמן שגם הספרדים יעשו מחאה על בזיון התורה שנעשה דוקא על ידי ממשלת ימין, וב"ה שהרב שבתאי תמיד הוא יוזמתי, פעיל ונמרץ. אני מברך את כבוד הרב שירחיב גבולו בתלמידים, ועוד יעלה מעלה מעלה בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, יגדיל תורה ויאדיר.

הילולת האור לציון

א. השבת היה יום השנה לפטירתו של מורנו הגאון האור לציון זצ"ל, ישבנו בליל שבת ולמדנו בספרו שעל ידי כך שפתותיו דובבות בקבר, ושימליין טוב בעדנו. יש הרבה חידושים בספרו, בזכות זה אנחנו מפלפלים ודנים בדבריו, והתורה מתרחבת, עוד סברא ועוד ראייה. יש כאלה שלא מבינים מה שלפעמים אנחנו מקשים קושיות וחולקים עליו, וראש ישיבה אחד כתב לי שיש בזה פגיעה בכבודו, אולם ראש הישיבה הזה לא רגיל ללמוד תשובות, ולא יודע שכך דרכה של תורה. ואנחנו מדגישים תמיד שהיה אחד מגדולי הדור, ומי שיושב ועמל ורואה שיש מה לפלפל, החכם שמח בכך בשמים.

כלל יסודי

ב. בספר אור לציון חלק ד' (עמ' רלט) - נדפס כמה שנים אחרי פטירתו, ויש שם דברים יפים, אבל צריך לבדוק כל דבר, כי יש שם הרבה דברים שמסתמא אמר לחודי בעלמא - ושם הוא כותב, שיש כלל יסודי, שבכל דבר שנחלקו הפוסקים ביניהם, מעיקר הדין אפשר לומר לקטן שיעשה כדעת המקילין. ובכל המחלוקת שיש בין האשכנזים לספרדים, ילד קטן ספרדי יכול לעשות לכתחלה כמו האשכנזים. ואף

מדברי הרב שבתאי לוי שליט"א: כאשר מרן שליט"א מדבר בענייני השקפה, זו אמת לאמיתה, ומי שמעיר עליו, אין לו דעת תורה ואין לו דעת בכלל, אם היה בו דעת לא היה מעיר. זכינו בדורנו למרן, "איש אשר רוח בו", שידוע אין לדבר לכל אדם ואדם, בנועם שיח, ולפעמים בהערות מתונות כדי שיתעורר, כשאדם הולך למות נותנים לו שוק חשמלי לעורר אותו, וגם אדם שהוא מת מהמצוות בא מרן ומעורר אותו.

רבותי, השבוע היתה עצרת גדולה של בני תורה בבני ברק, למען הצלת כבוד התורה, בזמן האחרון התורה נרמסת על ידי השלטונות, מבזים את התורה, עושים צחוק מלומדי התורה, מבטלים אותם מתורה, אברך ישיבה הולך ברחוב ולא יודע אם יעצרו אותו. וממש מחטיאים את בנינו שהם נזר הבריאה. רוצים לחלן אותם בבית הסוהר. ושאלנו דעת תורה אם לעשות כנס, ומרן אמר שנעשה, וכך גם אמרו הרב מאיה, הרב מחפוד והרב ניסים בן שמעון, ועל צבאם הוא מרן שליט"א, שנתן את הרוח הגבית. וכמה לחצים ויצר הרע היה על מרן לבטל את הכנס, ובאו בטענה שזה חילול ה'. אבל עכשיו אמרנו, חילול ה' זה לעשות עבירה, אבל לעשות מצוה זה חילול ה'! החילוניים יגידו מה שיגידו, אבל תראה מה התורה אומרת, ומה מרן אומר. מרן שליט"א הוא קודש קדשים למען התורה, והוא לא ישן בלילה בגלל אותם ביזיונות ומעצרים של האברכים, התורה לא שקטה, ומשכך עשינו עצרת גדולה למחות על כבוד

הכנת קפה בשבת

ד. עוד דוגמא, האשכנזים מחמירים בעשיית קפה בשבת, כי אבקת הקפה עברה תהליך של קליה, ואחר כך כשמערה מים חמים עובר בישול, וזה מהות אחרת וטעם אחר, לכן הרמ"א (סי' שיה ס"ה) מחמיר, שיש בישול אחר אפיה או קליה, ומצריך כלי שני. לפי החזון איש (הובא בשבות יצחק פרק ל אות א) לא מספיק להעביר מהמיחם לכוס, אלא צריך להעביר לעוד כוס, אבל אנחנו מבינים בפשטות שהכוס נחשבת כלי שני. ובכלי ראשון אסור, וכן עירוי מכלי ראשון להלכה מבשל כדי קליפה, כמו שפסק בשלחן ערוך (סי' שיה ס"ו): אסור ליתן תבלין בקערה ולערוט עליהן מכלי ראשון. אולם בקפה שהוא כבר קלוי, לדעת מרן השלחן ערוך (סי' ה) אין בישול אחר קליה, ומותר לערוט עליו מים מהמיחם. וילד אשכנזי שרוצה לעשות קפה כמנהגינו, רשאי על פי אותו כלל שכתב באור לציון².

הכנת צנימים בשבת

ה. וכן לענין עשיית צנימים בשבת, דהיינו לקחת פרוסת לחם, ולהניח אותה על הפלאטה, 'הפוך בה והפוך בה' עד שתתקשה. חלק מהאשכנזים מחמירים שלא להכין צנימים בשבת, ואנחנו מקילים, והאמת שזה לא תלוי במרן והרמ"א, ויש גם פוסקים אשכנזים שמקילים בזה. המהרש"ם בדעת תורה (סי' שיה ס"ה, דף קצד ע"ב) ובשו"ת יגל יעקב גוטליב (חאו"ח סי' נד) מתירים, וכן הוא על פי מה שכתב הביאור הלכה (סי' שיה ס"ד) שאין דין מכה בפטיש באוכלין, אבל בשו"ת שואל ומשיב נתנון (תליתאה ח"ב סימן כ) אסור, ויש עוד אחרונים לכאן ולכאן (עיין יבי"א ח"ט חאו"ח סי' קח אות קסז, וראה השיעור השבועי תשע"ט פר' לך אות ה, פר' ואתחנן אות ו). במציאות הספרדים מקילים והאשכנזים מחמירים, ולאור לציון קטן לכולי עלמא יכול להקל.

חימום מרק

ו. וכן על זה הדרך, בכל המחלוקות שיש בין ספרדים לאשכנזים, קטן יכול להקל, מרק שנשאר שרוצים לחמם את המרק שוב, לספרדים זה אסור, כפסק הש"ע (סי' שיה סעיף ד, ז, טו), והוא איסור דאורייתא לפי מה שכתב המגן אברהם (סי' רנו סק"א, סי' שיה ס"ק כו). אבל לאשכנזים אם המרק פושר מותר, וכמו שפסק הרמ"א (סי' שיה ס"ו). לפי האול"צ מותר לומר לילד קטן ספרדי שיקח את המרק הפושר ויניח על הפלאטה, כי לא יתכן שלגדולים אשכנזים מותר, ולא נתיר לקטן.

בשר כשר לא חלק

ז. כתב בתשובה מאהבה ח"ג (סי' שפ) בשם רבינו הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל נודע ביהודה, כי ברוב השלחן ערוך דעת מרן המחבר להקל, והרמ"א מן המחמירים³, ולענין מיעוץ ומשמוש בסירכות הריאה - בשר "חלק" - מוחלפת השיטה, מרן המחבר (יו"ד סי' לט ס"ו) מחמיר - וכתב שהמיקל בזה כאילו מאכיל טריפות לישראל - ואילו הרמ"א מיקל, והלוואי שהיו חכמי ישראל מסכימים להיפך - כלומר שסיכמו לפסוק בכל מקום כדעת מרן המחבר - כי רבו המכשולים בעוונותינו הרבים על ידי קולא זו, מה שאין כן בכל הקולות שזכר מרן המחבר השלחן ערוך, אלא שכבר קבלנו הוראות הרמ"א. ע"כ. הביאו ביביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' ג). ולכאורה לפי מה שכתב האור לציון, מותר להאכיל קטן בשר "כשר" ולא "חלק", וזה חידוש גדול⁴.

קידוש בבית הכנסת

ח. בתחלה חשבתי לסייע את האול"צ מדין קידוש בבית כנסת, לפני קרוב לשישים שנה כשמרן נבחר לרב ראשי לתל אביב בשנת תשכ"ח

² גדולה מזו, אפילו ספרדי גדול יכול לעשות לאשכנזי קפה כמנהגנו, למרות שהם מחמירים.

³ אבל בדוגמאות הנ"ל כמו בישול אחר בישול בלח, או עירוי רותחים על תבשיל שהצטמק, מרן החמיר יותר.

תשכ"ט, התפללנו בבית כנסת הגדול "אהל מועד", ובליל שבת אחרי התפלה החזן הרב יצחק כהן היה עושה קידוש, ומרן שאל אותו על כך, ואמר, שכך המנהג עוד מימי הרבנים הראשיים לת"א הקודמים, הרב עוזיאל והרב יעקב משה טולידאנו, כי יש אנשים מסורתיים בת"א שבאים לבית כנסת, ואחר כך מדליקים טלוויזיא וחשמל - זה משונה מאוד, אתה מאמין בקב"ה ומתפלל "אלוקינו ואלוקי אבותינו... האל הגדול הגיבור והנורא...", ואחר כך נוסע בשבת?! - ובשבים עושים קידוש. ואף שאין קידוש אלא במקום סעודה, כי לא נשארם לאכול בבית כנסת, כמו שכתבו התוס' (פסחים ק: ד"ה ידי קידוש) שהיו יושבים בסמוך ואוכלים סעודה, אבל היום אין דבר כזה, ואיך יעשו קידוש? אלא שלכל הפחות יצאו ידי חובת קידוש מדאורייתא. ולדברי המגן אברהם (רי"ס רעא) בתפלה יוצאים ידי חובת קידוש מדאורייתא.

סיוע מתירון הבית יוסף

ט. והנה הטור (סי' רסט) הביא בשם רב נטרונאי גאון, שיכולים לקדש בבית הכנסת גם בלא סעודה, כיון שיש מהציבור שאין להם יין, תיקנו לקדש בבית כנסת משום רפואה. ולכל הפחות ירויחו קידוש דאורייתא. אמנם הטור חולק עליו - היה ראשון לפני כ-700 שנה ויכל לחלוק על גאון שדינו כראשון - שאין לקדש אלא במקום סעודה, ובלי סעודה זו ברכה לבטלה. ובבית יוסף כתב בשם הגהות מיימוניות (פרק כט אות מ), שיכולים להשקותו לקטנים וכו' - כלומר שהגדול שהוא בר חיובא יברך הגפן ומקדש השבת, ויוציא את הציבור ידי חובה, אבל לא יטעם מהיין, כי הוא לא מתכוון לסעוד בבית הכנסת, ולכן יתן לקטן לשתות - ולדברי האומרים שאפילו איסורי דרבנן לא נותנים לקטן בידיים, איך יתן לקטן לשתות שלא במקום סעודה? ומתוך הבית יוסף שני תירוצים, א. אפשר שכיון שיש מתירים לשתות בבית הכנסת אפילו לגדולים, אף על פי שהגדולים נוהגים כדברי האוסרים, מכל מקום לא חשיב איסור כולי האי שיאסר להשקותו לקטנים. ב. אי נמי, דכיון דאי לא הוו שתו קטנים הויא ברכה לבטלה, שרינן איסור שתיה לקטנים שלא במקום סעודה, כדי שלא תהא ברכת הגדול לבטלה. ע"כ. ולכאורה התירון הראשון מסייע לסברת האור לציון. אבל לפי התירון השני אין ראייה לדבריו, וכל הטעם שנותנים לקטן לטעום כדי שלא תהיה ברכה לבטלה לגדול.

מתי תירון ראשון עיקר

י. איך הדין כשיש שני תירוצים? בספר ברוך השלחן (ח"ב), להרב קרוין ברוך כהן, גאון תוניסאי, נפטר בחודשים האחרונים זקן ושבע ימים. יש שם הסכמה של מרן זצ"ל שמדבר בנושא הזה, ושם ציין למה שכתב בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' ד) שאפשר להקל לקטן לאכול גבינה אחר בשר בפחות משש שעות, ושם (אות ז) הסתמך על התירון הראשון בבית יוסף, וכתב לחזק דבריו, שבאמת שאין הכרח שבתירון השני של הב"י חולק על התירון הראשון לדינא, ובפרט שנכתב בלשון "אי נמי", ועיין בשדי חמד (כללי הפוסקים סי' טז אות ט ול"ח). אמנם כשהתוס' כותבים שני תירוצים, כתבו האחרונים שהוא בגלל שהתירון הראשון חלש, ולכן צריך עוד תירון, ובעין יצחק ח"א (עמ' שפג) הבאנו מערכה לקראת מערכה, אבל כך תופסים בדרך כלל, שתירון שני עיקר. אך בפוסקים פעמים שהתירון הראשון עיקר והשני הוא לרווחא דמילתא. וגם כאן מרן זצ"ל הסתמך על התירון הראשון בבית יוסף לתת לקטן לאכול מאכלי חלב תוך שש שעות לבשר.

⁴ דרך אגב, היום גם האשכנזים מחמירים בבשר חלק, אבל לפי הבית יוסף יש עוד חומרות שלא תמיד הם עושים.

קטן בהמתנת שש שעות

יא. וביתר הרחבה, קטן שאכל בשר בשעה ארבע אחר הצהרים, ובשעה שש או שבע רוצים לתת לו לבן או פריגורט, ואחר כך צריך ללכת לישון, ביביע אומר כתב שמונת, רק שלא יאכל שוקולד או גלידה לתענוג. והטעם משום שהפוסקים חולקים ביניהם אם צריך להמתין שש שעות בין בשר לחלב או לא, לבעל הלכות גדולות, הובא בתוספות (חולין קד: ד"ה עוף וגבינה), די בנטילה וקנינות הפה. ולתוס' (חולין קה. ד"ה לסעודתא) די בסילוק שלחן⁵. והרמ"א (סימן פט סעיף א) כתב בדעת התוס' שהעיקר הוא מה שבירכו ברכת המזון. ולדעת הפרי חדש (סימן פט סק"ו) בחורף די להמתין ארבע שעות. ואף שלדעת הרי"ף (חולין קה). הרמב"ם (פ"ט מהל' מאכ"א הכ"ח) והרא"ש (חולין פ"ח סימן ו) - שלשת עמודי ההוראה - ועוד ראשונים, יש להמתין שש שעות⁶. בקטן יש להקל אפילו אחר שעה או שעתיים, ורק ילד שהגיע לגיל שתים עשרה, "מופלא הסמוך לאיש" (נזיר כט:), ימתין שש שעות. לא פוסקים הלכות לפי הרגשה, אלא לפי הכללים שבידינו, וכיון שהפוסקים חולקים ביניהם מותר לתת לקטן. גם ביביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' יא), התיר לתת לקטנים גבינות עכו"ם שהועמדו באבקות או כדורים, כי יש פוסקים שמותרים (ע"ע ביבי"א ח"ג חיו"ד סי' ג אות ג, ובחז"ע שבת ב עמ' ז). ולכאורה זה מסייע לחכם בן ציון.

אחר התבוננות

יב. אבל אחר כך התבוננות יותר, האור לציון מדבר בין על דרבנן ובין על דאורייתא, ולדבריו גם עירוי מים רותחים על חמין שמצטמק, שלפי הסוברים דעירוי ככלי שני הוי בישול גמור מדאורייתא, יש להקל בקטן. אבל מרן זצ"ל לא דיבר על דאורייתא, אלא על גבינות עכו"ם דרבנן, או המתנת שש שעות. ועוד שלא סמך על סברא זו בלבד, אלא על צירופים נוספים, והוצרך להביא ספק ספיקא, שמא מותר לתת לקטן איסור דרבנן בידים, וכפי שהביא הבית יוסף (סי' שמג) בשם הרשב"א (שבת קכא). והר"ן (ריש יומא). ואם תאמר כהרמב"ם (פ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז) שאוסר, וכפי שפסק מרן (סי' שמג ס"א), דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, והאיסור נהיה כמו איסור חפצא. שמא מספיק סילוק שלחן או ברכת המזון. רואים שהוצרך לצירופים אלו ולא הסתפק בכך שהפוסקים חולקים ביניהם וגמרנו. ובפרט שבבית יוסף יש תירוץ שני שכל ההיתר לתת לקטן לטעום מהיין הוא כדי שלא תהיה ברכה לבטלה לגדול, ולא בגלל שזה דבר השנוי במחלוקת. ואולי כתירוץ זה.

גם כי יזקין

יג. גם מצד הסברא דברי האור לציון הם חידוש, כי "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב, ו), ילד ספרדי צריך להתחנך על פי מסורת גדולי התורה שלנו, לא "יתומים היינו ואין אב" (איכה ה, ג), יש לנו גדולי עולם, וכשיהיה בר מצוה ויתחייב בכל המצוות יעשה הכל כדעת מרן השלחן ערוך והפוסקים שלנו, כמו פתח הדביר, חקרי לב, נהר שלום, רבי עבדאללה סומך, בית דוד ומאמר מרדכי. כמו שמחנכים אותו להתפלל במבטא ספרדי. הילדים שלנו למדו בחיידר אשכנזי, וכשבאים לבית בגיל חמש או שש ומברכים ברכת המזון, מברכים

⁵ לגבי הלכות ברכות דיברנו פעם בשיעור (השיעור השבועי תשפ"ה פר' משפטים הע"ד) שאם אכל סעודה, ואחר כך קיפל את המפה החד פעמית מניילון ושם באשפה, זה נקרא סילוק שלחן, ומברך אחר כך על מאכלים, בין ברכה ראשונה ובין ברכה אחרונה. לא שמענו שנהגים לברך ברכה אחרונה, אלא סומכים על ברכת המזון, אבל אליבא דאמת, תראו בילקוט יוסף ברכות החדש (ח"ב עמ' קכ, קכד) שמעיקר הדין מברכים לפנייהם ולאחריהם.

⁶ מרן זצ"ל ביביע אומר ח"א (חיו"ד ס"ס ד) מדייק ממה שכתב הרמב"ם (פ"ט מהל' מאכ"א הכ"ח), שאם אכל בשר לא יאכל חלב עד שיהיה ביניהם "כמו שש שעות", כי פעם לא היה שעון, וגם בזמננו כשהיינו בגיל בר מצוה, לא לכל אחד היה שעון, רק מי שאבא שלו עשיר או דיין... וכל שכן בזמננו, ולכן כתב כמו

במבטא ונוסח אשכנזי, כך מתנכים בחיידר, ושתקתי להם, אבל כשקצת גדלו, אמרתי, תשימו לב למבטא שלנו.

נתן לכם על הראש

יד. האמת היא שמי שיקרא את כל הראיות שהובאו ביביע אומר ח"ו (האו"ח סי' יא) ישתכנע שיש למסורת המבטא שלנו בסיס נרחב. יש קרוב לעשרים ראשונים ואחרונים שכך משמע מדבריהם, שהניקוד באות קמ"ץ דומה למבטא באות פת"ח. ובילקוט יוסף על פורים בקונטרס אחרון (סימן א) לגבי פרשת זכור הארכנו יותר. פעם דיברתי בזה ב'דיל' בפני ראשי ישיבות אשכנזים חשובים מאד, הייתי הספרדי היחיד, ודיברנו בלימוד, הם פלפלנים חזקים גאונים בתורה, ואמר לי ראש ישיבה אחד: כבר נתן לכם על הראש הסטייפלר, למה אתם הספרדים מתעקשים לומר 'אמוני', כמו ניקוד פת"ח, וכי יש שני אדונים, זה כופר! דיברו חריף, ורצו שאנחנו הספרדים ננהג כמותם בביטוי שם ה'.

המבטא הנכרך

טו. אמרתי להם, קודם כל אנחנו מכבדים אתכם במנהג שלכם, וגם אתם צריכים לכבד את המסורת שלנו שבאה מראשונים כמלאכים, כל אחד מנהג אבותיו בידו. ועוד, אביא לכם ראיות למנהג שלנו - חלק זכרתי בעל פה - שכך משמע מדברי רש"י, וכמו שכתב העיב"ץ (ברכות מז:). להוכיח שכך היה מבטא של רש"י, וכן היה המבטא של בעלי התוספות, וכמו שכתב הערוך לנר (סנהדרין ע). להיעב"ץ שהיה אשכנזי, רבי יעקב בן החכם צבי - וכן משמע מדברי הרי"ף (ברכות טו:), וכן משמע מהרמב"ם במורה נבוכים (פרק סב) ועוד. בהתחלה התווכחו, ואחר כך השתכנעו שהמבטא שלנו יש לו בסיס נרחב בראשונים. בפיוטי רבי אלעזר הקליר - התוס' והרא"ש בחגיגה (יג). כתבים שהוא היה רבי אלעזר בנו של רבי שמעון בר יוחאי - כותב בפיוט לט' באב בחרוזים: "אז אמרתי הנה באתי לבית מעדני, עדני, אזי דיני, אומרה לאדוני". ולפי מבטא האשכנזים אין כאן חרוזים. קם אחד הרבנים ואמר, מה אתה רוצה, הוא היה ספרדי. אבל הוא היה תנא קדוש! וכך נראה גם מהאזהרות לחג השבועות שכתב רבי שלמה אבן גבירול, כי באחד הבתים הוא כותב: "אנכי ה', קראתיך בסיני, ולא יהיה לך על פני". וכך נראה מהפיוט "מי כמוך ואין כמוך" של רבי יהודה הלוי: "בימי הרפי מקדמוני, בי דיבר רוח אדני", ולפי האשכנזים אין זה חרוזים. וכן נראה מהפיוט "צור משלו אכלנו ברכו אמוני, שבענו והותרנו כדבר אמוני"⁷, ולפי האשכנזים אין זה חרוזים, וזה פיוט קדמון, לא חיבר אותו חבושה... ועוד ראיה מזמירות ליום שבת - כמנהג האשכנזים - "שמרו שבתותי וכו' ועידנו מעדני, שבת היום לאדני", וכן בכל בתי שיר זה. ועוד בזמירות "שבת היום לה', מאד צהלו ברינוני, וגם הרבו מעדני, אותו לשמור כמצות אדני". ובקינות לתשעה באב "בליל זה יבכיון ויילילו בני וכו', אשר שרף אדני". וכל זה למנהג האשכנזים אינו חרוזים.

לא הכיר

טז. הסטייפלר בקריינא דאיגרתא (אות קלא) כתב חריף מאוד על מבטא הספרדים, כי לא הכיר את הגדולים שלנו, הוא ראה מה שכתב רבינו

שש שעות, ומכיון שבכל הש"ס חצי שעה הוא נחשב סמוך (רשב"ם פסחים קז:), יש להקל לאכול מאכלי חלב אחרי חמש שעות וחצי. להלכה במקום צורך מותר לאכול חלבי אחר חמש וחצי שעות, ואף שבשלחן ערוך (סי' פט ס"א) לא העתיק לשון הרמב"ם, וכתב להמתין שש שעות, זה לשון הפוסקים, אבל תוך חצי שעה גם כן מותר, כמדויק מדברי הרמב"ם.

⁷ יש אומרים שלא לשיר את הפיוט הזה לפני ברכת המזון, כי אולי יוצאים בו ידי חובת ברכת המזון מדאורייתא. חמי הרב רחמים עטיה זצ"ל היה מקפיד שלא לשורר פיוט זה קודם ברכת המזון שמא יצא ידי חובה דאורייתא (ע"ע ילקו"י ברכות החדש ח"ב עמ' תעה).

בחיי (ר"פ וירא) שלכאורה משמע כמו המבטא של האשכנזים, אבל הרי רבנו בחיי כתב שרק דקדקנים יודעים לבטאות נכון את שם ה', ואילו כיום כל האשכנזים מבטאים בחול"ם, ועל כרחק שזה רק הבדל דק מאד, אבל הקמ"ץ דומה לפת"ת. ואילו הסטייפלר היה רואה כל מה שכתוב ביביע אומר ח"ו, ובילקוט יוסף על פורים, לא היה כותב שספרדי שאומר 'אמוני' בפת"ח ישנה ויאמר בניקוד חול"ם. אבל אחרי שאמרתי להם את הראיות הנ"ל מראשונים ואחרונים, מעריכים יותר את המבטא הספרדי. הסטייפלר היה אדם גדול, והיה מגדולי הדור, אבל במחילה מכבוד תורתו לא ידע שזו מסורת בידינו מגדולי הדורות, כך היה המבטא אצל הרב בן איש חי, כף החיים, רבי עזרא עטייה, וכל גדולי הספרדים. ולא סתם מנהג, המבטא הספרדי מקורו על פי התנא רבי אלעזר ב"ר שמעון בר יוחאי, ועל פי הראשונים, רש"י, הר"ף, התוס', הרמב"ם ועוד רבים. ויש לנו מסורת, אנחנו מכבדים את מנהגי האשכנזים וחלילה לא מזלזלים בהם, ח"ו, בפרט שיש להם הרבה תורה, יש להם גדולים וענקים בתורה, וגם הם מכבדים את הגדולים שלנו, 'שמור לי ואשמור לך'. וכיון שמחנכים את הקטן כדי שיתרגל במצוות על פי מנהג אבותיו, בנוסח התפלה ובמבטא, ממילא גם בהלכות יש לחנך את הקטן לעשות הכל כדעת מרן שקבלנו הוראותיו. וקשה להתיר לקטן ספרדי שישפוך מים חמים על תבשיל שמצטמק. צריך לחנך את הקטן גם בדברים הללו.

הנאה בדיעבד

יז. אם ילד קטן חימם מרק או שפך מים חמים לחמין שמצטמק - שזה שני במחלוקת אם עירוני מבשל - מותר לאכול, כי גם אם גדול עשה כן, בדיעבד מותר לאכול, וכפי שאמרנו בשיעורים הקודמים. וכן כתבו הפרי מגדים (סימן שיח א"א סק"י), המגן אברהם (סי' שכג), הגאון המהרש"ם (דעת תורה סי' שיח ס"א), המשנה ברורה (סי' שיח ס"ק ב) ועוד, כולם כותבים כי מאחר שמעשה שבת אסור מדרבנן, 'ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם' - "היא" קודש ואין מעשיה קודש (כתובות לד. ב"ק עא), זה ספק דרבנן ולקולא, ולכן בדיעבד יכולים להקל ולאכול. לכן אם לומדים הלכות שבת בשיעור, יבקשו מהרב שילמד באיזה דבר יש מחלוקת, ונפקא מינה שבדיעבד מותר לאכול.

בישול אחר בישול בלח

יח. וכן לגבי בישול אחר בישול בלח, שהרמב"ם (פ"ט מה"י שבת ה"ג, ופכ"ב ה"ח), הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן (שבת מ:), מתירים בישול אחר בישול בין ביבש בין בלח. והלכה כדעת רש"י (שבת לד:), תוס' (ישנים שבת לז:), הרא"ש (פ"ג דשבת סימן ט), רבינו יונה (הביאו הנימוק"י ב"ב י), שיש בישול אחר בישול בלח, אבל בדיעבד מותר לאכול.

בישול בכלי שני

יט. וכן לגבי בישול בכלי שני, לדעת מרן השלחן ערוך (סימן שיח סעיף ד, ג) כלי שני אינו מבשל כלל, ובבית יוסף (יו"ד ר"ס קה) שביאר שכלי שני אפילו "מעלה רתיחות" - מעלה בעוטה - לא מבשל, שהרי ביארו התוס' (שבת מ: ד"ה ושמוע) שכלי ראשון מבשל מפני שעמד על האש והדפנות חמות, אבל בכלי שני הדפנות קרות. אמנם המשנה ברורה (סי' שיח ס"ק מח) הביא בשם החיי אדם (כלל ב סעיף ד), שכל ההיתר לבשל בכלי שני הוא רק כאשר המים חמים בחום שהיד סולדת בהם, אבל מים בחום שהיד נכווית בהם אף שהם בכלי שני יש בהם איסור בישול. והנהוג להחמיר שעבר ובישל בכלי שני, בדיעבד מותר לאכול, כי זה דבר השנוי במחלוקת הפוסקים.

פתיחת בקבוקים וקופסאות

כ. גם לגבי בקבוקים וקופסאות שימורים שהגרש"י אוירבך החמיר, ומרן זצ"ל התיר (אוצר דינים לאשה ולבת עמ' תמו, יחזק דעת ח"י ס' נט). מי

שפתח בקבוקים או קופסאות שימורים, מותר גם לאשכנזים 'נטורי קרתא' לאכול את הסרדינים או הטונה, ואף שמחמיר בפתיחה, אבל בדיעבד ההנאה מותרת.

דוגמא אישית

כא. מה שתמהתי, שראיתי למחבר אחד בזמנו - לא יאומן כי יוספר, אם לא הייתי רואה לא הייתי מאמין - שהוציא ספר, וכתב בהקדמה, שאדם צריך להראות דוגמא אישית לילדים - בזה הוא צודק מאה אחוז, שהאב יראה דוגמא אישית, ירוץ לשיעור תורה, ישב וילמד ויסכם, ולא כל הזמן יהיה בטלפון... ועל ידי כך יהיו מחונכים. וכתב שאם הבן רואה את אביו מיקל בכמה דברים, הוא יצא לא ירא שמים אלא 'שבבניק'. וכותב ג' דוגמאות, כגון אם רואה שאביו מיקל בכלי שני, הבן יצא שבבניק. אבל הרי הוא עושה כדעת הבית יוסף, מה אתה רוצה ממנו! וכן הבן רואה את אביו שמיקל ומחזיר תבשיל שרובו יבש וקצת רוטב לפלאטה, הבן שלו יצא מקולקל. למה, הרי הוא עושה כמו מרן הבית יוסף, המנחת כהן, פמ"ג, מהרש"ם, זרע אמת, למה הבן יצא מקולקל? וראה בילקוט יוסף (שבת א"א ח"א סי' רנג, עמ' תקיט). וכן מי שפותח בקבוקים. הוא תפס דוקא שלש דוגמאות שמרן זצ"ל התיר, חסר לך דוגמאות?! לדעתי בהקדמה זו יש ביזיון כבוד התורה, שכביכול מי שעושה כמו מרן זצ"ל יהיו לו בנים מקולקלים, ה' ירחם. ב"ה הבנים של מרן "וכל בניך למודי ה'" (ישעיה נד, ג). לכן יעשה כמו שפסק מרן זצ"ל, "ויגבה לבו בדרכי ה'", ואם יבוא אחד ויעיר לו, ילמד את הפוסקים וידע מה להשיב.

קידוש על הלחם

כב. חכם שלום כהן זצ"ל היה מחמיר שלא לפתוח קופסאות שימורים ובקבוקים בשבת - מסתמא אם היה קורא את היחזק דעת (ח"ב סי' מב) לא היה חולק - ופעם היה בשבת חתן, וחכם שלום לא רצה לפתוח את היין, קם אחד ואמר אני אפתח, אבל לא נתן לו לפתוח, ולא מצאו שום בקבוק פתוח, וחכם שלום עשה קידוש על הלחם. אבל זו חומרא יתירה. ועל כל פנים לפי הפרי מגדים וסיעתו, כל שהפוסקים חולקים ביניהם מותר ליהנות. ובפרט שכדי לקדש על הלחם צריך שלא יהיה יין בעיר (סי' ערב ס"ט), וכי לא היה יין בעיר.

חיתוך סלט דק דק

כג. עוד דוגמא, כשעושים סלט בשבת, הספרדים מקפידים בענייני המאכלים, לאכול טוב ולישון טוב כדי ללמוד טוב... ועושים סלט דק דק, חותכים בסכין, או אפילו בסלייסר - אם סוחבים את החוט הרבה, נהיה כמו מיץ נוזלי ובה אסור, אבל חתיכות קטנות מותר, יש על כך תשובה ארוכה בילקוט יוסף (יו"ט עמ' רסח והלאה) - מותר בשבת לחתוך דק דק לאלתר, כך כתב הרשב"א (ח"ד סימן עה), הביאו בבית יוסף (סימן שכא). ובשלחן ערוך (סעיף יב) כתב, המחתיך הירק דק דק, חייב משום טוחן. וסמך על המעיין בבית יוסף, ששם הזכיר את הרשב"א שלא לאלתר מותר. החזון איש (סימן נז) חלק על הבית יוסף ופסק דלא כהרשב"א אלא כראשונים אחרים, ואסר לחתוך דק דק אפילו לאלתר. לדבריו צריך לעשות סלט עם חתיכות גדולות, זה לא טעים... החזון איש היה פאר הדור והדרו וזכותו לחלוק על הב"י, אבל אנחנו משועבדים להב"י.

מעשה רב

כד. לפני קרוב לחמישים שנה, אחד האחים שלנו אירגן יום שכולו תורה בבית כנסת הגדול ברח' קינג ג'ורג' והביא רבנים מהבוקר עד הערב, עמד ראש ישיבה אחד ואמר: תדעו שגם לנו הספרדים אסור לחתוך את הירק דק דק ואפילו לאלתר, אלא יעשו חתיכות גדולות כמו החזון איש. באותה שעה מרן וחכם בן ציון נכנסו לבית הכנסת, והראש ישיבה המשיך: אני חוזר ואומר... מרן קם ואמר: זה לא נכון, לפי הבית יוסף

מותר! החזון איש דייק מסתימת הראשונים שהם חולקים על הרשב"א, אבל אנחנו משועבדים למרן הבית יוסף, והוא כתב בשם הרשב"א שלא לתר - ולכל היותר חצי שעה - מותר, וכמו שבורר לאלתר מותר. ראש הישיבה ניסה לחזור על דבריו, ומרן השתיק אותו, והוא מסכן גמגום. חכם בן ציון ראה שהוא נבון וריחם עליו, ואמר למרן: תניח לו, תן לו להמשיך. אבל מרן לא נתן לו לדבר, ואחר כך קרא לאחי ואמר לו, למה אתה מביא רבנים כאלו, בפעם הבאה תביא רבנים שיודעים הלכה. ואכן עשה עוד כמה פעמים יום שכולו תורה ולא הביא אותו.⁸

שלום בית

כה. מה הדין אם בשבת בבוקר האשה קמה מוקדם, הילדים עדיין ישנים, והיא עשתה סלט הכינה את השלחן, וכשבעלה מגיע מבית הכנסת בשעה עשר, רואה שהשלחן ערוך והסלט מוכן, "תערוך לפני שלחן נגד צורר"י... (תהלים כג, ה), מה קרה השבת? קמתי מוקדם

והילדים ישנו, לא בכו ולא צרחו... מתי חתכת את הסלט? בשעה תשע. אבל עכשיו עשר וחצי, אוי ואבוי... גם הרשב"א התיר רק לאלתר. והיא אומרת, לא ידעתי. האם מותר לאכול מהסלט הזה? מי שלא יודע הלכות, לא יאכל, ואחר כך צריך יועץ לשלום בית... אבל מי שיודע הלכות, יודע שבדיעבד מותר, כי לדעת ספר התרומה והרא"ה (הובאו בר"ן שבת ע"ד), כל איסור טוחן הוא רק בירק כמו סילקא שצריך עוד הכשר אחרי חיתוכו דהיינו לבשלו, אבל בעגבניות ומלפפונים ופלפלים וכדומה שאפשר לאכלם כמות שהם, אין בחיתוכם איסור טוחן כלל. וכן נראה מדברי התוספות והרא"ש (שבת ע"ד). וכן משמע מדברי הרמב"ם (פכ"א מהל' שבת ה"ח) שכתב: המחמתך את הירק דק דק "כדי לבשלו" הרי זה תולדת טוחן וחייב. ואף שהלכה לא כך, כי מרן פסק שהמחמתך ירק דק דק חייב משום טוחן, ומשמע כל ירק. בדיעבד כיון שמעשה שבת אסור מדרבנן, ספק דרבנן לקולא. כמה חשוב לדעת הלכות!

שיחת מרן הראשון לציון פוסק הדור ומנהיג הדור שליט"א

בעצרת בכני ברק, ליל ט"ו תמוז תשפ"ו

אם יעצרו בחור אחד, צריכים כל הישיבה שלו לבוא לפתח של הכלא, ולקרוא סליחות שעה שלימה. לא לוותר על זה.

בגמרא מסכת מכות (:) דרשו על הפסוק (תהלים קכב, ב) "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", מי גרם לרגלנו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה. בזכות מה מנצחים במלחמות? חושבים שזה בזכות כיפת ברזל, טיל חץ וכדומה, אבל האמת היא שזוכים בזכות התורה. אתם בחורי הישיבות והאברכים שיושבים ועוסקים בתורה, בזכותכם החיילים מנצחים, והם עושים להצר צעדיהם של לומדי התורה, במקום שיעטרו את לומדי התורה בכסף וזהב, מגיע להם כל טוב שבעולם, במקום זה הולכים וגוזרים כל מיני גזירות על לומדי התורה, ואחר כך מתפללים, למה יש כל מיני צרות בעם ישראל.

במדרש רבה (במדבר כב, ב) ובמדרש תנחומא (מטות, א) דרשו על הפסוק "אלף למטה אלף למטה", שעל כל אלף חיילים שהיו נשלחים לקרב, היו אלף עומדים בתפלה. וכשדוד המלך היה יוצא למלחמות היה מנצח, לא היו אפילו פצועים, כי כנגד היוצאים לצבא היו שעסקו בתורה ובתפלה. ואלו מלחמות שהיו על פי רוח הקודש, על פי דיבור של הקב"ה, לא כמו המלחמות כיום שהם על פי דיבור של שר הביטחון ואחרים... ואפילו במלחמות שהן על פי רוח הקודש, והיה צבא שכולם יראי ה', ומי שמדבר בין ישתבח ליוצר לא היה יוצא להילחם, אפילו הכי היה צריך "אלף למטה אלף למטה", וכל שכן בזמננו, שצריך שיהיו מאות אלפים שישבו ויעסקו בתורה כדי לנצח. השלטונות והשופטים ממשיכי דור ההשכלה צריכים להבין שבני הישיבות מגינים על הדור, על שלשה דברים העולם העומד, ובראש ובראשונה על התורה (אבות א, ב).

בני הישיבות ובני התורה, אשריכם ואשרי חלקכם, תקיימו בעצמכם "ויגבה לבו בדרכי ה'", כל אחד ילך בגאוה, ואם יעצרו אתכם תלכו לשם

כבוד הרבנים הגאונים היושבים ראשונה במלכות התורה, כל אחד לפי כבודו ומעלתו, כבוד הגאון הגדול ראב"ד ת"א, הגאון רבי ניסים בן שמעון ה' ישמרהו ויחייהו, בנן של קדושים. כבוד הרב הגאון רבי שלמה מחפוד שליט"א. כבוד הגאון הרב שבתי לוי שליט"א, הרוח החיה שעומד מאחרי העצרת הזו. הגאון הרב זמיר כהן. הגאון הרב לוי פנחס. כל הרבנים, כל אחד לפי כבודו ומעלתו. ואתם הקהל הקדוש, תלמידי חכמים, אברכים יקרים, ובחורי ישיבות, ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים" (דברים א, א), ויתקיים בכם "וכאשר יענו אותן כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב).

מורי ורבתי, נתכנסנו כאן למחות על ביזיון התורה, כאשר לוקחים בחור ישיבה שיושב ועוסק בתורה, תורתו אומנותו, לוקחים אותו בביזיון, שמים עליו אזיקים ולוקחים אותו לכלא, זה ביזיון כבוד התורה. וחס ושלום נתפס אם לא נמחה על כבוד התורה. לכן כולנו התאספנו למחות על כבוד התורה, ולמחות בידי השופטים ושלטונות הרשע שמיצרים את צעדנו. ויתקיים בהם "כל כלי יוצר עליך לא יצלח" (ישעיהו נד, ז).

כמה מרן האבא זצ"ל מסר את נפשו להקים עולה של תורה אצל הספרדים, מה היה לפני חמישים וששים שנה, כמה בחורי ישיבות ספרדים היו, כמה תלמודי תורה ספרדים, מתי מעט! ומרן מסר את נפשו להקים תלמודי תורה בכל פינה, אין עיר בארץ שאין תלמוד תורה. מרן האבא הוא זה שיסד את כל התתי"ם במטרה שאחר כך יהיו תלמידי ישיבות קטנות, ואחר כך ישיבות גדולות, ואחר כך אברכים, רבנים וראשי ישיבות. זו המטרה שלו, והם באים עכשיו להרוס כל מה שמרן האבא טרח עשרות שנים להקים עולה של תורה, להחזיר עטרה ליושנה מבחינה רוחנית. כל זה לצנינים בעיניהם של השופטים ושל הפוליטיקאים, הם רוצים להרוס הכל, ולכן אסור לנו לשתוק! רבותי,

עם זה וכעסו עליו, אתה יודע מי זה החזון איש? כן, הרב ידע, הלך אליו כמה וכמה פעמים ודיבר אתו בלימוד, והכיר אותו באופן אישי, לא רק מספריו. החזון איש נתן למרן במתנה כמה חלקים מספרו שהיו יוצאים בחלקים דקים, והרב הביא לו שו"ת חזון עובדיה שיצא לאור בשנת תשי"ב. מרן הכיר הוקיר והעריך מאד את החזון איש שהיה פאר הדור והדרו, אבל מה זה קשור, גם מרן הבית יוסף היה פאר הדור והדרו והיה גדול הדור, וקיבלנו הוראות מרן.

⁸ ראיתי שזה בער בעצמותיו, וכי הבית יוסף משפחה של הרב, "או דודו או בן דודו יגאלנו" (ויקרא כה, מט). אלא הרב ראה את האמת, שקיבלנו הוראות מרן הבית יוסף. הרמ"א רבם של האשכנזים כתב בתשובה (סי' מח): והנה חלילה להמרות דברי מעלת כבוד תורתו דמו, וכל החולק עליו כחולק על השכינה. ומרן זצ"ל כבר מצעירותו לפני שבעים שנה היה לו את האומץ לחזק את פסקי מרן הבית יוסף, גם כשהחזון איש חלק, והוא סבל מזה, בבני ברק לא השלימו

וכי לחינם התהפך עלינו טראמפ נשיא ארה"ב, מזוגג לכאן ולכאן, בגלל זה שרודפים את בני התורה. השוטרים קורעים מכנסיים, מפליאים מכותיהם באיזה אכזריות בבני תורה. בשביל זה טראמפ התהפך, "לב מלך ביד ה'" (משלי כא, א) - הכל מאיתו יתברך.

לכן מורי ורבותי, תהיו חזקים, בני התורה תהיו חזקים, תדעו שעליכם העולם עומד, בזכותכם עם ישראל ניצל מכל הגזירות. אנחנו מוקפים אויבים מכל הכיוונים, שבע אומות יש מסביב שרוצים להרוג אותנו, "להשמיד להרוג ולאבד", ואנחנו ניצלים, בזכות מה? בזכותכם, אתם בני התורה, בחורי הישיבות, תלמידי חכמים, אתם מגינים על עם ישראל. תקיימו בעצמכם "ויגבה לבו בדרכי ה'".

יהי רצון שכל בני הישיבות, בני התורה, האברכים היקרים, שיעלו מעלה מעלה בתורה וביראת שמים, ויזכו להיות תלמידי חכמים חשובים, מקיפים את התורה, בקיאים בש"ס ובפוסקים, וגם ביביע אומר. תעלו מעלה מעלה בתורה, והיה שמכם כשם הגדולים אשר בארץ, ישראל אשר בך אתפאר, לגאון ולתפארת, אמן ואמן.

עם ספר, שלא יהיה ביטול תורה... תשבו ותעסקו בתורה, ותדעו שאתם שליחים של עם ישראל לכפר על כולם, כי אתם סובלים. אני יודע מה עובר על אברך בכלא, דיברתי עם כמה וכמה שהיו שם, והמעצרים היזומים 95 אחוז מהם ספרדים. אנחנו נמצאים במדינה גזענית, המדינה קמה על גזענות לפני 79 שנה, והגזענות ממשיכה.

מי שהולך לכלא, ילך עם ראש מורם, אשריך שנתפסת על דברי תורה! ולא תחששו מהדבר הזה, שמא יבואו ויעצרו אותי, או שלא יעצרו. אם אפשר להיות ספון באהלה של תורה ולא לצאת בכלל מהישיבה, עדיף להסתגר בישיבה עד יעבור זעם, עד שתתבטל הגזירה הזאת. תסיימו עוד מסכת ועוד מסכת, עוד סימן בבית יוסף ועוד סימן, הראש שלכם יהיה בתורה הקדושה, וזה מה שיגן עלינו.

יהי רצון שהקב"ה יפתח את לבם של השלטונות וראשי הממשלה, שיבינו מה זה בני תורה, ידעו להעריך תלמידי חכמים, ידעו להעריך מה שמרן האבא זרע, את כל המוסדות של תורה. מרן עשה הכל במסירות נפש, ובאים להרוס את כל מעשה דיו של מרן. ידעו להעריך, ואז יפסקו הגזירות. אבל אנחנו לא מחכים, לא מפייהם אנחנו חיים, הקב"ה קובע.

